

عقلانیت و توسعه یافتگی ایران

دکتر محمود سریع القلم

www.ketab.ir

سوشناسه
عنوان و نام پدیدآور
 عقلانیت و توسعه یافتگی ایران / محمود سریع القلم.
وضعیت ویراست
 [ویراست ؟]
مشخصات نشر
 تهران: فرزانه روز، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری
 ۴۹۶ ص. : نمودار.
 ۹ - ۳۴۵ - ۳۲۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸ : شابک
وضعیت فهرست نویسی
 فیبا
یادداشت
 ویراست های قبلی این کتاب با عنوان "عقلانیت و آینده توسعه یافتگی ایران" توسط مرکز پژوهشهای علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه منتشر شده است.

موضوع
 تحولات اجتماعی -- ایران -- آینده نگری

موضوع
 عقب ماندگی ایران -- ایران.

موضوع
 رشد اقتصادی -- جنبه های جامعه شناختی

موضوع
 ایران -- سیاست اقتصادی

بند کنگره
 ۱۳۹۰ / ۴۷ / ۴ / ۸۳۱ HM

رده سی دیویی
 ۳۰۳ / ۴۴۰۹۵۵

شماره کتابشناسی
 ۱۳۴۴۳۱۰

فَرزان

عقلانیت و توسعه یافتگی ایران

ششمین دوره، رابع القلم

چهارم، اول: ۱۳۹۰

چاپ پنزدهم: ۱۳۹۶؛ تیراژ: ۱۱۰۰؛ نسخه؛ قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

ناظر چاپ: مجتبی مقدم؛ طراح: جلال بوالفضل فضلی خانی

حروف نگاری: حامد ازگان؛ تصویرگری: ارغوان

چاپ: شمشاد؛ صحافی: تاجک

تمامی حقوق این اثر محفوظ است.

تکثیر یا تولید مجدد آن کلی و جزئی به صورت (چاپ - فتوکپی - صوت - تصویر و انتشار الکترونیکی)

بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع و موجب تعقیب قانونی خواهد بود.

میدان ونک، خیابان گاندی شمالی، پلاک ۹، واحد ۱۰

تلفکس: ۸۸۸۲۲۴۷ - ۸۸۸۷۲۴۹۹ - ۸۶۷۹۴۴۳

صندوق پستی: ۱۹۶۱۵/۵۷۶

E-mail: info@farzanpublishers.com

Instagram: farzanpublishers / www.farzanpublishers.com

ISBN: 978-964-321-345-9

شابک: ۹ - ۳۴۵ - ۳۲۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸

فهرست

پیش‌گفتار ۹

بخش اول: مقدمه نظری

فصل اول: مکتب تحول در شخصیت ایرانی ۱۵

عقلانیت و آینده توسعه یافتگی ایران ۲۱

بخش دوم: پایه‌های نظری توسعه یافتگی

فصل دوم: نظریه انسجام درونی ۳۷

نگرش داخلی و توسعه یافتگی ۴۱

توسعه یافتگی و تشکل اجتماعی ۴۳

توسعه یافتگی و تحول فرهنگی ۴۶

فصل سوم: نخبگان و توسعه یافتگی ۵۳

مقدمه: نخبگان ابزاری و توسعه یافتگی ۵۳

نخبگان فکری ۵۸

اهمیت قدرت‌یابی ۶۱

تفکیک استراتژی ملی از سیاست روز ۶۷

فصل چهارم: جایگاه برداشت‌های مشترک نخبگان و توسعه یافتگی	۷۵
فصل پنجم: اصول ثابت توسعه سیاسی	۸۹
فصل ششم: فرهنگ علمی و فرهنگ عمومی	۱۰۱
مقدمه: تعریف فرهنگ علمی	۱۰۱
ویژگی‌های فرهنگ عمومی	۱۰۵
هم‌سویی فرهنگ علمی و فرهنگ عمومی	۱۱۰

بخش سوم: جهان سوم و توسعه یافتگی

فصل نهم: بررسی ساختاری مسائل جهان سوم	۱۱۵
زبان‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در شکل‌گیری نظام بین‌المللی کنونی	۱۱۸
محاسبه عصر جدید	۱۲۴
هم‌گرایی علمی و فرهنگی	۱۲۶
امپریالیسم و تشدید وابستگی	۱۲۸
نظریه‌های توسعه	۱۳۱
مشکلات ساختاری جهان سوم	۱۳۵
مشکلات ساختاری - سیاسی	۱۳۵
مشکلات ساختاری - اقتصادی	۱۳۷
جهان سوم، نظام بین‌المللی و آینده	۱۳۹
ویژگی‌های نظام بین‌الملل	۱۴۰
ویژگی‌های جهان سوم	۱۴۵
فصل هشتم: فرهنگ توسعه و جهان سوم	۱۵۱
فرهنگ و توسعه اقتصادی در کشورهای صنعتی	۱۵۳
تجربه‌های جهان سوم	۱۵۷
ارتباط فرهنگ با توسعه	۱۵۸
فصل نهم: آزادی و توسعه یافتگی در جهان سوم	۱۶۳
فصل دهم: اجماع‌نظر بین‌المللی پیرامون توسعه یافتگی	۱۷۵
پرسش‌های پژوهش	۱۷۷
روش پژوهش	۱۷۸

۱۷۹	..... روندهای نظری و عینی توسعه در سطح نظام بین الملل
۱۷۹	..... روندهای نظری
۱۹۰	..... روندهای عینی
۱۹۷	..... فصل یازدهم: فضای خصوصی، منحنی جی و توسعه یافتگی
۱۹۷	..... مقدمه
۲۰۱	..... منحنی جی و تفکیک قدرت سیاسی از اقتصادی
۲۰۲	..... فضای خصوصی و توسعه یافتگی
۲۱۱	..... فصل دوازدهم: موانع فرهنگی تجدد در کشورهای اسلامی
۲۱۴	..... سابقه و باورهای فرهنگی و مدرنیته: تجربه و فرآیند کشورهای اسلامی
۲۲۰	..... فردگرا و مدرنیته، ضرورتی اجتناب ناپذیر
۲۲۹	..... فصل سیزدهم: ضرورت های تربیتی برای انسان قرن بیست و یکم

بخش چهارم: ایران و توسعه یافتگی

۲۴۵	..... فصل چهاردهم: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: قابلیت و امکان تغییر
۲۶۳	..... فصل پانزدهم: ایران و دورنمای آن
۲۸۳	..... فصل شانزدهم: استراتژی ملی فراسیاسی
۲۹۳	..... فصل هفدهم: چرا غرب شناسی؟ / تلقی های کهنه و تمول جدید
۳۱۳	..... فصل هجدهم: توسعه اقتصادی و سیاست خارجی
۳۲۵	..... فصل نوزدهم: ابهامات تئوریک اصلاحات
۳۴۳	..... فصل بیستم: راه دشوار دموکراسی
۳۶۵	..... فصل بیست و یکم: نظام آموزشی و توسعه یافتگی
۳۷۷	..... فصل بیست و دوم: جابه جایی نسل ها و تحولات آینده ایران
۳۹۷	..... فصل بیست و سوم: اندیشه در راستای کارآمدی
۴۱۵	..... فصل بیست و چهارم: عشق و سیاست
۴۲۷	..... فصل بیست و پنجم: آسیب شناسی گفتمان توسعه ایرانی
۴۵۵	..... فصل بیست و ششم: مفهوم قدرت و عملکرد سیاست خارجی
۴۷۷	..... نمایه

پیش‌گفتار چاپ یازدهم

بسیار خرسندم که پیرو درخواست‌های فرزندان روز، یادداشتی کوتاه برای چاپ یازدهم این کتاب به رشته تحریر درآوردم.

در ادبیات توسعه در سطح جهانی، به‌طور چشم‌گیری موضوع توسعه یافتگی حالت علمی‌تر، فرمولی‌تر و قاعده‌مندتر به خود گره زده است، در حدی که مبانی و اصول توسعه یافتگی قابلیت گویا شدن را دارد. هرچند الگوری توسعه یافتگی تابع شرایط بومی و داخلی یک کشور است و بر امکانات، استعدادها و باورهای درونی استوار است ولی اصول توسعه یافتگی، همانند سلاسل انسان و یا مهندسی سازه، جنبه جهان‌شمولی و بین‌المللی دارد. بعضی اصول توسعه یافتگی مانند پذیرش تفکر و روش علمی و یا روابط پایدار بین‌المللی، قرن‌ها سابقه دارند اما برخی مانند اصل پذیرفته شدن توسعه یافتگی توسط ارکان یک حاکمیت و اجماع میان آنها و به‌صورت تدریجی تبدیل این اجماع به یک قرارداد اجتماعی نسبتاً جدید هستند. خارج از تجربه اروپایی و شمال آمریکا، هر کشوری که علاقمند به رشد و توسعه باشد ضروری است که ابتدا در درون

حاکمیت آن تصمیمی پایدار اتخاذ شود و پیشرفت در چارچوب منافع شعب مختلف حاکمیت قرار گیرد. سپس زمانی که جامعه متوجه اثرات مثبت توسعه‌یافتگی گردید با ایجاد یک قرارداد اجتماعی میان حاکمیت و مردم که بعضاً ممکن است چندین دهه به طول انجامد، به توسعه، تداوم و پایداری خواهد بخشید.

این فرآیند سریع‌تر به توسعه‌یافتگی دست می‌یابد. روش بدیل، فرآیند آگاهی عمومی، شناخت تدریجی شهروندان و اثرگذاری آنها بر نخبگان سیاسی و - کمیت است. طبیعی است که این فرآیند طولانی‌تر است. تجربه چین، اندونزی و مالزی در آسیا، برزیل، شیلی و مکزیک در آمریکای لاتین و ترکیه و امارات در میان مسایگان ایران حاکی از تفوق و سرعت فرآیند تشخیص حاکمیت است. در دو فرآیند بر پایه‌ای بسیار تعیین‌کننده استوار است: که حاکمیت و یا شهروندان علاقه‌مند به توسعه‌یافتگی باشند و شرایط، اصول، ضرورتها، ارتباطات، سخنها - الشهای آن را بپذیرند. به همین دلیل، پذیرش و تصمیم‌مقدم بر مقدمات و امکانات هستند. پذیرش اصول و ضرورتها و سپس تصمیم پیرامون توسعه‌یافتگی تابع جزایفایا، فرهنگ، تاریخ و منابع طبیعی یک کشور نیست. در نظام بین‌الملل موجود در هر جغرافیایی می‌توان منابع لازم را جمع کرد. اصل موضوع در خواستز پذیرش اصول و پایداری در امر توسعه‌یافتگی است. از این رو، در جهان فعلی، مکر حاکمیت، باورهای حاکمیت، انسجام درونی حاکمیت، منافع حاکمیت، پایگای استقامت و سیاسی حاکمیت و تلقی حاکمیت از کشور، آینده، شهروندان و نظام بین‌الملل، هدایت‌گر امر توسعه‌یافتگی یا توسعه‌نیافتگی هستند. در جهان فعلی، به واسطه تشابه فراوان باورها در میان نخبگان سیاسی کشورها، اصل همکاری، تفاهم، یادگیری، اثرگذاری، اثرپذیری و منطقه‌گرایی در سطح بین‌المللی تسری یافته است. بنابراین، میان ماهیت فکر و توان سازمان‌دهی و اقناع‌سازی حاکمیت‌ها و خروجی توسعه‌یافتگی و تولید ثروت ملی، رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. تحلیل

محتوای نظام باورها و ساختار فکری حاکمیت از یک طرف و ظرفیت سازمان‌دهی و اقتناع‌سازی آنها از طرف دیگر، مهم‌ترین معیار برای ارزیابی وضع موجود و روندهای آتی یک کشور است.

محمود سریع‌القلم

۱۳۹۴

www.ketab.ir